

שאלות

- א. ארבעה אנשים עליהם נאמר בתנ"ך שהיו יראי ה'.
- ב. כהנים גדולים טעונים משיחה משמן הקודש. כיצד היו נוהגים בבית השני שלא היה שם שמן המשחה.
- ג. אל רחום וחנון ארץ אפים ורב חסד ואמת. (שמות לד ו) מה ההבדל בין חסד לבין אמת.
- ד. על בשר אדם לא ייסף ובמתכתו לא תעשו כמהו קדש הוא קדש יהיה לכם. (שמות ל לב) אפילו מלך והכהן הגדול אסורים לסוך מן השמן הזה אחרי שנמשחו בו כדין. למה שינה הכתוב בין פסוק לפסוק, כאן נאמר לא ייסף, ולהלן נאמר ויאשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו. (שמות ל לג)
- ה. ועשית פיור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים. (ל יח) כל כלי הקודש מנויים בפרשת תרומה ורק מזבח הזהב בסוף פרשת תצוה, מה הטעם שהכיוור וכנו לא נאמרו בפרשת תרומה וכן שמן המשחה וקטורת הסמים.
 - ו. מילה בפרשה אותה ניתן לקרוא ישר והפוך.
 - ז. נאמר בפיתום הקטורת נתן רבי נתן אומר קשה הוא שחוק אומר הדק היטב הדק מפיני שהקול יפה לבשמים. מה הטעם שאומר היטב הדק, הדק היטב וכיצד הדיבור מועיל ויפה לבשמים.
 - ז. על דברי דוד שאמר לשאול אם י-הנה הסיף בי ירח מנקה (שמואל א' כו, יט), אמר ר' אלעזר: אמר ליה הקב"ה לדוד: 'מסית' קרית [קראת] לי? הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. דכתיב: **כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש פפר נפשו לי-הנה בפקד אתם ולא יהיה בהם גנף בפקד אתם.** (שמות ל, יב). ומיד לאחר שאמר הקב"ה לדוד כן, **וישמד שטן על ישראל ונסת את דויד למנות את ישראל.** (דברי הימים א', כא, א). (ברכות סב ב) מה היתה ההווה אמינא של דוד למנות את בני ישראל, ומדוע לא מחו בו הסנהדרין והגדולים בדורו? ואם הוא שגג שלא דיבר כהוגן, אלה הצאן (עם ישראל) מה עשו?
 - ח. **ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום ההוא כשלישת אלפי איש.** (שמות לב כח) בקהלת כתיב (ז כח) **אדם אחד מאלף מצאתי ואישה ככל אלה לא מצאתי.** אדם אחד מאלף העגל, שאחד מאלף חטאו, ואישה ככל אלה לא מצאתי, שהנשים כשרות היו ולא חטאו בעגל. ששם נאמר **אלה אלקיך ישראל.** מדוע נפלו שלושת אלפים הרי לא חטאו בעגל רק שש מאות איש היינו חלק אלף משישים ריבוא, שהם שש מאות אלף. **ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם** (שמות לא טז). מה הטעם שנוהגים בשבת בשעת הקידוש לתת מפה על השולחן תחת המפה אחרת פרוסה על גביו.
 - י. מי משח את יהוא בן יהושפט בן נמשי למלך על ישראל, מי משח את יואש בן אחזיה למלך על ישראל.
 - כ. מה הטעם שאין ממנים פרנס על הציבור אם לא נתמלא עדיין זקנו, וכיצד מינו את בצלאל אע"פ שהיה בן י"ג שנים בלבד.
 - כ. ויחר אף משה וישלף מידו [מזידיו] את הלחת וישבר אתם תחת הקר. (שמות לב יט) איתא בגמרא (עירובין נד א) אלמלי לא נשפתרו לוחות הראשונות - אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שצאמר: "חרות" - אל תיקרי "חרות", אלא חירות. לכאורה למה משה באמת שיבר את הלוחות. ויהי פאשר קרב אל המנחה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלף מידו [מזידיו] את הלחת וישבר אתם תחת הקר. (שמות לב יט) כתיב מידו חסר י' לפי ש' הדברות שהיו כתובים בלוחות היו פורחות למעלה, מיד וישבר אתם תחת הקר. תרגום יונתן - בראם פתבא קדישא די בהון הנה פרח וטיס לאגור שמניא. לכאורה קשה מאחר והקב"ה גילה לו שעשו העגל וגם הסכים בשבירת הלוחות, א"כ למה לא אמר לו הנה אותם בשמים. ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדתים. (שמות ל לא) כתב הרמב"ן - ולא ינתן על זר שאינו לי, ולכן ימשחו בו המלכים והכהנים הגדולים, כי שניהם משיחי ה'. איתא בחז"ל שמלך בן מלך אינו טעון משיחה, כיון שהמלוכה ירושה היא מאב לבן דכתיב **למען יאריץ ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל.** (דברים יז כ). מה הטעם שמשחו לשלמה אע"פ שהיה בן של מלך, וכן משחו את יואש בן אחזיה אע"פ שהיה בן של מלך, וכן משחו את יהואחז אע"פ שהוא בן של מלך.
 - ג. ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. (שמות לא ב) מה הטעם שמזכיר את שם אבי אביו. ואילו אצל אהליאב לא הזכיר את שם אבי אביו, דכתיב **ונאני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן** (שמות לא ו).
 - ד. איתא בגמרא (שבת י ב) הנותן מתנה לתבירו צריך להודיעו. שצאמר: **לדעת פי אני י-הנה מקדשכם.** (שמות לא ג). לכאורה לא מצינו בחז"ל מהו מתן שכרה?
 - ע. זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לי-הנה. (שמות לג) היכן מצינו שתיקנו חז"ל שכל אחד יביא שקל שלם לקרבנות הציבור במקום מחצית השקל. מה הטעם שחזור הכתוב ואומר **מחצית השקל.**
 - ע. ויאמר י-הנה אל משה קח לה סמים נטף ושחלת ותלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה. (שמות לד) כתב המלבי"ם - חז"ל קיבלו שהם י"א סמנים, והם: צרי, צפורן, חלבנה, לבונה, מור, קציעה, שבולת נרד, כרכום, קשט, קלופה, קנמון, והכתוב לא הזכיר רק ארבעה ראשונים. מה הטעם שלא הזכירו שמותיהם של שאר הסמנים שהיו בקטורת, רק ארבעה.
 - פ. אך את שבתתי תשמרו פי אות הוא ביני וביניכם לדתים לדעת פי אני י-הנה מקדשכם. (שמות לג). אך מה בא למעט, מדוע נאמר שבתתי לשון רבים, ובפסוק הבא ושמרתם את השבת נאמר בלשון יחיד.
 - צ. ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסנה. (שמות לד לג) כשהיה משה מדבר עם ישראל פירוש המצוות היה מדבר עמהם בלא מסוה ובלא מחיצה כלל וכן כשהיה מדבר עם הקב"ה. (רבינו בחיי) מה הטעם שנתן על פניו מסוה, וכשהיה מדבר עמהם היה מסיר המסוה.
 - ק. ופטר חמור תפדה בשוה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בגיף תפדה (שמות לד כ) לכאורה כל זה כבר נאמר בפרשת בא וכל פטר חמור תפדה בשוה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בגיף תפדה (שמות לג ג) והוי כפילות.
 - ר. ויקח מידם ויצר אתו בתרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוי מארץ מצרים. (שמות לב ד) פרש"י - פינן שהשליכו לאור בכור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמקם ממצרים ועשוהו בכשפים. מדוע ביקשו הערב רב לעבוד דווקא לעגל?
 - ש. משה רבינו חילק את הכהנים לח' משמרות כהונה ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. מי חילקם לעשרים וארבעה משמרות כהונה.
 - ת. אך את שבתתי תשמרו פי אות הוא ביני וביניכם לדתים לדעת פי אני י-הנה מקדשכם. (שמות לא ג) מה בא לרבות המילה את? מה טעם שמילת הוא כתיב הוא וקרי היא? מה הצורך להדגיש לדתים, הרי כל המצוות נצטוונו לשמור אותם לדורות עולם.

תשובות

- א. אברהם אבינו, יוסף הצדיק, איוב ועובדיה הנביא, נאמר עליהם בתנ"ך שהיו יראי ה'. לפי שכולם הצטיינו במידת החסד. לפי ששלימות החסד תלויה ביראת שמים כדכתיב (תהלים קג יז) **וְחֶסֶד יְ-הוָה מְעֹלָם וְעַד עֹלָם עַל יְרֵאָיו**. (באר משה) *
- ב. בגדי הכהן הגדול היו מקדשים. שהיו מלבישים ופושטים אותו את שמנת בגדי הכהונה הגדולה, במשך שבעה ימים רצופים, וזה במקום שמן המשחה.*
- ג. גמול המשלם לחברו הוא אמת – אם מפני שעשה לו טובה או כדי לקיים הבטחתו. חסד נקרא מה שהאדם נותן לחברו בחינם בלא שחייב לו. כתיב **וְרַב חֶסֶד הָיִינוּ שְׁחַסד הוּא גְדוֹל בְּאִיכּוֹת**, שנותן מה שאינו מחוייב לתת כלל. אבל לא בכמות, כי הנותן בתורת חסד לא יתן הרבה. אמת הוא גדול בכמות, כי הנותן למי שהזדין נותן שיתן, מתנתו מרובה, כמו שדרך האדם לתת לבנו. (הגר"א) *
- ד. דרך משיחה חייב – שאם לקח מן השמן וסך בו את בשרו, אבל אם לא סך בו אלא נתן על בשרו, אינו חייב מיתה. וזה דווקא במלך או בכהן גדול. אבל שאר אדם חייב מיתה אפילו על הנתינה בלבד. בפסוק הראשון נאמר **לֹא יִיָסֵף עַל כֶּהֵן גְדוֹל וּמֶלֶךְ**. לומר שרק דרך משיחה חייב. אבל בפסוק השני נאמר **וְאֶשֶׁר יִתֵּן מִכֶּל מִקּוֹם לֹמַר שְׁבוּר אֶפִּילוֹ שֶׁלֹא כְדֶרֶךְ מְשִׁיחָה אֵלֶּא דֶרֶךְ נְתִינָה חִיִּיב מִיָּתָהּ**. (רלב"ג, קרית ספר)
- ה. הכשר מצוה הוא – הכנה והכשרה של הכהן כדי שיתאפשר על ידו לקיים את המצווה לעבוד באוהל מועד. מותר לקדש את הידיים והרגליים מכלי שרת אף שמצווה לכתחילה לקדש מן הכיור (רמב"ם פ"ה הל' ביאת המקדש) הכיור הוא רק הכנה לעבודה או ביאה לאהל מועד. ונסמך מעשי הכיור אל מעשי שמן המשחה וקטרת הסמים שגם הם רק הכנה לעבודה. (אזנים לתורה)
- ו. **וְנִתְּנוּ אִישׁ פְּכָר נִפְשׁוֹ** (שמות ל יב). **וְנִתְּנוּ** אפשר לקרוא ישר והפוך, לומר לך כל מה שאדם נותן לצדקה יחזור אליו ולא יחסר לו בשביל זה כלום. (בעה"ט) *
- ז. זירו העושים בפעולת פיתום הקטורת על ידי שמדברים ומשמיעים קולות על ידי כך מזרזים עצמם בעשיית אותה פעולה (שלטי גיבורים). **א"נ** כדי ששיחקת הסמנים תהיה באופן שווה (שלא יהיו חלקם עבים וחלקם דקים) ויתערבבו היטב היו משמיעים קולות והשחיקה היתה מתבצעת בהתאם לקולות שמשמיע המפטם (אברבנאל). **א"נ** אותיות אלו הם גרוניות והן מוציאות הבל, וההבל משפר את הבשמים. (כל בו) **א"נ** בזמן שחיקת הסמנים ההבל חודר לכלי הנשימה ומזיק לו. באמצעות הדיבור באותיות הגרוניות הוא דוחק את ההבל מחוץ לגופו ומסייע לו בעקיפין בפעולת השחיקה (מדרש תלפיות).
- ח. זכות ארץ ישראל תגן עליהם, ואין צורך לכופר שלא תשלוט בהם עין הרע. לפי שחשבו שלא הוצרכו כופר בימי משה רבינו ע"ה אלא בשביל שהיו במדבר ויש פחד מעין הרע. וודאי נתחייבו עם ישראל באותו הדור במכת הדבר מכה עונותיהם בלאו הכי, אך הואיל ונכשל דוד המלך בדיבור זה נתגלגל הדבר על ידו. (בן יהוידע – ברכות סב ב). **א"נ** לפי שלא נתפרש כאן אם היא מצוה לדורות או לשעה למשה במדבר, טעה דוד ומנה אותם בלא שקלים, והיה הנגף בהם והתוודה עליו (שמואל ב כד ו) **וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל יְ-הוָה חֲטָאתִי מֵאֵד אֶשֶׁר עָשִׂיתִי**. (רמב"ן) *
- ט. **חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר** (שמות כא לו) והם פגמו בשור אשר במרכבה כמבואר במדרש, וחמש פעמים שש מאות הוא שלושת אלפים. (הגר"א) טל היה יורד מלמעלה ומלמטה והמן באמצע – והוא זכר למן, שלא היה יורד בשבת. **א"נ** שלא יראה הפת בושתו, לפי שהוא מוקדם בפסוק **אֶרְצֵי חֲמִשָּׁה וַיִּשְׁעֶרָה וַיִּגְפָן** (דברים ח ח) ואנו מברכים על היין לפני הפת, לפיכך מכסין אותו. (טור או"ח רעא)
- י. יונה בן אמיתי משה את יהוא – דכתיב: **וְאֶלְיָשָׁע הַנְּבִיא קָרָא לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים וַיֹּאמֶר לוֹ תִּגְדַּל מִתְּנִיחַ וְקַח פֶּךָ הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדְךָ וְלֶךְ רַמַת גִּלְעָד**. ובאת שָׁמָּה וְרָאָה יָשָׁם יְהוּא בֶן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נְמָשִׁי (מלכים ב ט א-ב) פרש"י - **לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים** - יונה בן אמיתי היה. יהוידע ובניו משחו את יואש בן אחזיה – דכתיב: **וַיּוֹצֵא אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַנֶּזֶר וְאֶת הַעֲדוּת וַיִּמְלִכֵהוּ אֹתוֹ וַיִּמְשְׁחֵהוּ וַיַּכּוּ כָּף וַיֹּאמְרוּ יְיָ הַמֶּלֶךְ**. (מלכים ב יא יב) פירש הרד"ק יהוידע ובניו וכן כתוב בדברי הימים **וַיִּמְשְׁחֵהוּ יְהוֹיָדָע וּבְנָיו וַיֹּאמְרוּ יְיָ הַמֶּלֶךְ**. (דה"ב כג, יא).
- כ. כבוד הציבור הוא – אמר הקב"ה למשה הכבוד של בצלאל הוא הכבוד שלך כיון שהוא בן חור שהיה בנה של חור שהיה בנה של מרים לפי שהם עצמם הרגוהו במעשה העגל ולכן צריך בצלאל לעשות המושכן כדי שיכופר עונם שהרגו לאביו זקנו. (הר"ף – עין יעקב פרק ה'רואה)
- כ. כפרה היא לעם ישראל – כיון שראה שעבדו ע"ז, ואם אין הגויים שולטים עליהם היה הקב"ה מכלן ח"ו אבל עכשיו שהגויים שולטין בהן זה מכפר עליהן, והקב"ה שיבחו על זה יישר כחך ששיברת. (טעמא דקרא)
- ל. לוי היו כולם ראויים לתורה שהרי לא חטאו בעגל, ועוד שהיה סבור משה ששאר העם לא חטאו בעגל רק ערב רב שגיירם משה, משום שאמר לו הקב"ה (שמות לב ז) **כִּי שָׁחַת עַמְךָ**, אמר בלבו אוריד את הלוחות ואתנם לישראל שהם בני האבות אברהם יצחק ויעקב. **א"נ** לפי שכבר ניתנו למשה רבינו שנאמר **וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה (שמות לא יח) וַאֲיִן רְאוּי לְקַבֵּל הָעֵל** לעכב מתנתו. (מושב זקנים)
- מ. מחלוקתו של אדוניו שהתנשא למלוך על ישראל הצריכה למשוך את שלמה, והוא נלמד מהכתוב **הוּא וּבְנָיו בְּקָרֵב יִשְׁרָאֵל**, היינו בזמן שיש שלום אבל כשיש מחלוקת יש למשוך בשמן המשחה כדי להינצל מן המחלוקת, וכן משחו את יואש בן אחזיה מפני מחלוקתה של עלתיה, וכן את יהואחז מפני שאחיו יהויקים רצה למלוך לפי שהיה גדול ממנו בשנתיים ימים. (רד"ק, מעם לועז)
- נ. נהרג חור על מעשה עוון העגל, והמשכן בא לכפרת עוון העגל, לפיכך נזכר שמו במלאכת המשכן. (מושב זקנים)
- ס. סגולת יראת שמים – דאיתא בחז"ל (ברכות לג ב) אין לו לְבַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבֵית גְּנוּזֵי אֶלֶּא אוֹצֵר שֶׁל יְרֵאת שְׁמַיִם, שְׁנֶאמַר (ישעיהו לג ו) **יְרֵאת** יְ-הוָה הִיא אוֹצֵרוֹ. וכן נאמר (שבת יב) מִתְּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנוּזֵי וְשֶׁבֶת שְׁמָה. נמצא שבבית גנוזי של הקב"ה ישנם אוצר של יראת שמים ושבת. לפי ששמירת השבת היא סגולה ליראת שמים. (אזנים לתורה)
- ע. עזרא הסופר תיקן שכל אחד יתן שקל שלם במקום מחצית השקל. לפי שהיו ישראל מועטים ולא היה די לקרבנות בזה שנתן כל אחד מחצית השקל. לכך חוזר הכתוב ואומר **עֲשִׂימוּ עִשְׂרִים גֶּזֶה הַשְּׁקָל מִחֲצִית הַשְּׁקָל** וְתְרוּמָה לִי-הֵנָּה, כדי ללמדנו שעשרים גרה שהוא שקל שלם עתיד להינתן כמחצית השקל. (הש"ך)
- ע. עיקר הסמנים אלו הארבעה, ויש להשים הרבה מהם, ומעט מהשאר, והיא הלכה למשה מסיני. וארבעה אלו משקלם שווה, כמשקלו של זה כך משקלו של זה. שכל אחד מהם משקלם שבעים מנה, ומהשאר היו לוקחים פחות (כריתות ו א) וכן כותשם כל אחד בנפרד ולא יחד (קרית ספר) *.
- פ. פיקוח נפש דוחה את השבת, לכך כתב **שְׁבֻתַתִּי** לשון רבים, אמרה תורה: חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה. (יומא פה ב) וה"פ השתדלו שישמרו שבתותי אע"פ שצריך לחלל בשביל זה שבת אחת. (אזנים לתורה) *
- צ. צנוע וביישן היה – והיה מתבייש שמתסכלים בקירון עור פניו. אבל בבואו ללמוד תורה הוצרך להסיר את המסוה כי לא הביישן למד (אבות ב ו) (כלי יקר) וכן כשהיה מלמד את בני ישראל, כדאיתא בגמרא **אָמַר רַבִּי: הָאֵי דְמַסְבְּדִנָּא מְסַבְּרָא דְחֻזְיָתִיה לְרַבִּי מְאִיר מְאַחֲרֵיהּ**, [זה שמחודד אני וחרירי יותר מחברי - משום שראיתא את ר' מאיר מאחוריו] וְאֵילּוֹ חֻזְיָתִיה מְקַמְיָה הֵנָּה מְסַבְּדִנָּא טַפְּי [אילו הייתי רואה אותך מלפני - הייתי מחודד יותר] דְקַתְיָב: וְהָיִי עֵינַי רְאוּת אֶת מוֹרְדֵי. (ישעיהו ל כ) *
- ק. קדושת כבורות לענין בהמות ופדיון קיימת, סד"א לפי שעל ידי מעשה העגל נפסלו הבכורות מלהקריב ופקעה הקדושה לגמרי קמ"ל. (טעמא דקרא)
- ר. רגליהם של מלאכי השרת ראו הערב רב בקריעת ים סוף – שעליהם נאמר **וְכַף רִגְלֵיהֶם כַּכַּף רִגְלֵי עֶגְלָה** (יחזקאל ז ז). לפיכך ביקשו דווקא עגל. (ש"ך) **א"נ** מכיון שרצו להישאר תחת שלטון המזלות, ולהיות נידונים על פיהם כפי שאר האומות, לכך עשו צורת עגל להיות נתונים תחת מזל שור שהוא הגדול שבמזלות, ועוד לפי שיוסף כלכלם במצרים ועליו נאמר **בְּכוֹר שׁוֹרֵי הַדָּר לֹו** (דברים לג יז) (בית נאמן ק"ב) וחשבו שעכשיו לא ירד עוד מן לפי שירד בזכות משה.
- ש. שמואל הנביא ודוד המלך – חילקו את המשמרות לעשרים וארבעה משמרות כהונה מיום שבת ליום שבת. (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד ה"ג)
- ת. תוספת שבת – לפי שיש להוסיף מחול על הקדוש, ונמצא ששעת החול מקבלת על ידינו ובאמצעותנו קדושה של שבת והיא נלמדת מהמילה **את**. השבת מחולקת לשתי דרגות האחת והיא העיקרית היא חלק השי"ת מתחילת הלילה והוא נקרא **הוא** מכח השי"ת. השנית זמן התוספת שישאר הפוכים את החול לשבת והיא נקראת **היא** בלשון נקבה לפי שהיא מושפעת מקדושת עצם השבת. **לְדַרְתֵּיכֶם** – אות וסימן הוא על הימים העתידים לבוא עלינו, שכל שעות החול קדושים בקדושת השבת. (בניהו עה"ח, בן איש חי – דרושים)

בצלאל ואהליאב מרומזים בתחילת בראשית -

ר"ת של פְּרָאשִׁית פְּרָא אֶל־לְהִים הוּא 'בבא', וזה ר"ת של בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי . פְּרָא אֶל־לְהִים אֶת ר"ת של אֶהְיֶיב בֶּן אַחִיסָמֵד . ואמרו חז"ל יודע היה בצלאל לצרף האותיות שנבראו בהם שמים וארץ שנאמר יִהְיֶה בְּחֻמְקָה יֶסֶד אֲרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה . בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ (משלי ג יט-כ) ובג' דברים הללו נעשה המשכן שנאמר וְאָמַלְא אֹתוֹ רִיחַ אֶל־לְהִים בְּחֻמְקָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעְתּוֹ (שמות לא ג) וזה מרמז לנו התחלת התורה כמו שנבראו שמים וארץ באותיות המצורפים, ובג' דברים הללו שהם חכמה תבונה ודעת, כך ידע בצלאל בן אוּרִי ואהליאב בן אחיסמך לבנות המשכן ע"י חכמה תבונה ודעת. (משיב דברים' בשם אביו 'מנחת אהרן')

*** מקורות / חידודים ***

א. ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו (בראשית מז יב) בארבעה כתיב יראי ה' אברהם ויוסף ואיוב ועובדיהו וכו' כל הצדיקים לא היו יראי ה' אלא ללמד שהיתה יראתן של אלו בטובת נפש ונדבת לב, וכו' יוסף כלכל את אביו ואת אחיו ואת טפם שנאמר ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו וגו'. (מדרש שלשה וארבעה)

ב. איתא ברמב"ם - בבית שני שלא היה שם שמן המשחה היה כ"ג מטרבה בלבישת בגדים בלבד שהיה לובש בגדי כהונה גדולה. (הל' כלי המקדש א ח) וכן איתא שם (פ"ד ה"ג) - כיצד מרבין אותו בבגדים לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו וכשם שרבו בגדים ז' כך משיחה בשמן שבעה יום אחר יום ואם עבד קודם שיתרבה בבגדים כל שבעה או קודם שימשח כל שבעה עבודתו כשירה הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כ"ג לכל דבר.

ג. וזהו שאמר הכתוב תמן אמת ליעקב חסד לאברהם (מ"ה ז כ) לאברהם הבטיח את הארץ בתורת חסד, ליעקב היה אמת לקיים הבטחתו שהבטיח לאברהם. (שם)

ו. כתב הגר"א מוילנא, שמילה זו נקראת ישר והפוך, לרמז כי אפשר שגם הנותן יצטרך שיתנו לו. א"נ טעמי המקרא בתיבה זו באים לרמז שהצדקה שהאדם נותן, הולכת לפניו בעולם הבא, שנאמר (תהלים פה יד) צַדִּיק לִפְנֵי יְהוָה וְיִשְׁם לְדָרוֹךְ פְּעֻמָּיו. (שושני פאר)

ז. מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יִפָּה לְבָשָׁמַיִם - שנינו במסכת מנחות (פז ע"א) לגבי יין של נסכים, שהגזבר היה יושב ובידו קנה, וכשהיה רואה שהיין פגום היה מקיש בקנה, לרמזו למוציא היין שייך זה רע לנסכים. ומדוע עשה כך ולא דיבר בפיו? מפני שהדיבור רע ליין. מביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן, בהיפוך סדר הדברים: "מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: כשם שהדיבור יפה לבשמים, כך דיבור רע ליין." היין מסמל את תענוגות הגוף – הבשמים מסמלים את הנאת הנשמה. איתא בגמרא (ברכות מג ע"ב): "איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הוי אומר זה הריח." היין והבשמים – שניהם סמלים מנוגדים, היין מסמל את תענוגות הגוף והבשמים מסמלים את הנאת הנשמה הצרופה, בלי עירוב של הנאת הגוף. מבורר בגמ' (ערכין דף י:): "מכתשת הייתה במקדש, של נחושת הייתה, ומימות משה הייתה, והייתה מפטמת הבשמים, נתפגמה והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוה, ולא הייתה מפטמת כמו שהייתה, נטלו את תיקונה והייתה מפטמת כמו שהייתה." פרש"י (ד"ה מפטמת הבשמים): "שבה היו כותשין סממני הקטרת, והיה קולה צלול ומפטמתה בשמים יפה, ונותנת בהן ריח, כדאמרו בגמ' (כריתות דף ו:): השוחק אומר 'היטב הדק היטב', שהקול יפה לבשמים". וכן משמע בגמ' (שבת דף נה:): שכל 'קול' יפה לבשמים, דאיתא שם, דבימי חז"ל היו עושים 'פעמונים' למכתשת שכותשים בה סממני בשמים, כדי שתשמיע קול בשעת הכתישה, לפי שהקול יפה לבשמים.

ז. ויפ' לב דוד אתו אהרי בן ספר את העם וגו' (שמואל ב כד י). זכר הכתוב שאחרי שמנו את העם הכה לב דוד אותו, והיה זה שראה חטאו במה שהתגאה עם עמו ונחלתו ומי' יסור לבו שהוא העזר האמתי, ולזה התפלל אל האלקים חטאתי מאד אשר עשיתי ועתה ה' העבר נא את עון עבדך כי נסכלתי מאד, והעון היה הגאווה וגסות הרוח שזכרתי. (אברבנאל) א"נ דוד המלך מנה את ישראל כפי שציווה הקב"ה שלקח מכל אחד מחצית השקל וספר את השקלים בלבד, וזה שנעשה מפני שערך את המנין שלא לצורך. לפיכך שלטה בהם עין הרע ונפלו שבעים אלף. (הרמב"ן, זוהר) א"נ סבר דוד המלך ע"ה שזה שנאמר כאן וְהָיָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְזַכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה יִהְיֶה - הנה חציית השקל שיתנו במדבר יגן עליהם לעולם. שאם ימנו אותו בזמן מן הזמנים לא תשלט בהם המגפה בזכות מחצית השקל שנתנו במדבר אע"פ שבעת המנין לא יתנו. (מהר"ם חביב)

ע. איתא בגמרא (ברכות נה א. מנחות צז) פל גמון שפית המקדש קיים - מן פתח מקדש קיים - מן פתח מקדש קיים - מן פתח מקדש קיים. מה הכוונה שולחנו של אדם מכפר עליו? שיכניס אורח לביתו, וזה מכפר עליו. וכן, שיקפיד על כשרות המאכלים העולים על השולחן, וכן שולחן שבת, שיש בו זמירות ודברי תורה. היכן כל זה רמז? בסממני הקטרת כתובים במפורש רק ארבעה, שחלת לבונה חלבנה נטף, ר"ת שלחן. (הגר"א)

בן יהודע (שם) - ומאריך על שלחנו, דלמא אתי עניא ויהיב ליה מידי. הא דפירש טעם כאן ולא פירש בהך תרתי? נראה לי משום דהתם הטעם ידוע אך כאן הוצרך לפרש, כדי שלא נחשוב מאריך על שלחנו כדי שילמוד תורה יותר, אך קשא כיון דמאריך על שלחנו עדיפותיה הוא משום שיתן לעני אם כן לימא הנותן לעני משלחנו? דהא אם האריך על שלחנו ואתי עניא וקרי ולא נתן לו אין זה כלום, ואם כן למה תלה רב יהודה הכפרה במאריך? ונראה לי בס"ד דאם לא האריך ובא עני ונתן לו אין זה כדאי להיות כפרה כמו מזבח, כי נמוס העולם מכריחו בזה כיון שיש לפניו לחם ובא עני קורא רעב מוכרח שיתן לו, אך עיקר סגולת הכפרה הוא רק אם מאריך שהוא מאריך באכילתו ואינו אוכל במהרה כדי לסלק המאכל מפני שאומר אולי יבא עני ויקרא ואתן לו, הנה זה יש לו רבותא בצדקתו ונדבת לבו שהוא רודף אחר הצדקה ועושה המצאה להמציא הצדקה לעניים, וענין זה הוא לבדו כדאי שיהיה שלחנו מזבח כפרה, ולכן אפילו אם לא נזדמן שבו אני ונתן לו, כיון שהאריך על שולחנו כדי שיבא עני נעשה לו בזה כפרה, ולכך אמר פל המאריך דאין הנתינה גורמת הכפרה אלא מציאות האריכות על השלחן.

כתב הכלי יקר' (שמות כה לא) - ובמס' (ברכות נה.) דרשו זה על שלחנו של אדם אשר ממנו הוא מאכיל לעניים והוא מכפר כמו המזבח ומה שכתבנו הוא קרוב לפשוטו שהמזבח שלחן גבוה, והשלחן של זהב הוא שלחנו של כל באי עולם, כי כולם אוכלים בזכות לחם הפנים שנותנים לכהנים דרך צדקה כמ"ש (ויקרא טו כ) וְהִנֵּה לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו וגו' ואולי שבעבור זה נחלקו לו' חלות המערכה האחת כי הנותן פרוטה לעני ארז"ל (בבא בתרא טו) שמתברך בו' ברכות.

פ. אך את שבתתי תשמרו - בא למעט שצריך שתהא כוונתם רק לשמור השבת ולא בשביל שינוחו מעבודתם, אלא לקיים מצות ה' יתברך, כי השבת היא שבתתי ואני הוא הגזר עליכם, ולמה כדי לדעת פי אני י-הנה מקדשכם. (ויאמר אברהם)

איתא בגמרא (יבמות א) וְכֹל יָהָא בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דְּחָקָה שֶׁבֶת — תלמוד לומר: "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" — פולקם חייבין בכבודי. ולכך אמר רבי אלמלא תזתיה מקמיה הווי מתדדנא טפי כי גדול האור הנמשך מצד הפנים עשר ידות על הנמשך מצד האחור ולכך הזהיר הכתוב (ישעיהו ל, כ) וְהָיָה עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֶיךָ. והנה לפי דברי גמרא דידן אמר רבי דברים אלו על זמן שהיה רבי קטן בשנים בזמן אביו רבן שמעון בן גמליאל והיה יושב בבית המדרש בשורה שהיא מאחוריו של רבי מאיר ואמר מחזדנא מחבראי מאותם שלא למדו תורה מן רבי מאיר ולא ישבו בישיבתו של רבי מאיר אפילו מאחוריו. (בן יהודע - עירובין יג ב)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
לקבלת העלון במייל נא לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com